

Inhoud

Inleiding	13
1 De aard van het boek	13
2 Indeling	13
3 Casussen en voorbeelden	15
4 Gebruikte terminologie	15
5 Dankwoord	17

Deel 1 Conceptuele uitwerking van presentie

1 Een eerste kennismaking met presentie	21
1.1 Presentie: een werkdefinitie	21
1.2 Presentie gaat over goede zorg	22
1.3 Taal	23
1.4 Waar komt presentie vandaan?	24
1.5 Waar is presentie aan te herkennen?	24
1.5.1 Voorbeeld van een presentiepraktijk	25
1.5.2 Kenmerken van presentie	27
1.6 Voor wie is presentie bedoeld?	31
1.7 Wie doen er aan presentie?	33
1.8 Wat levert presentie op?	34
1.9 Tot slot	35
2 Relationeel werken, het hart van presentie	37
2.1 Vier vragen	38
2.1.1 Hoe weet ik wat ik moet doen?	38
2.1.2 Hoe kijk ik en hoe breed kijk ik?	40
2.1.3 Wat kan en mag ik doen?	41
2.1.4 Waar zijn we op uit?	42
2.1.5 Denken en werken vanuit relaties	42
2.2 Presentie is geen methode maar een benadering	43
2.2.1 Het verschil tussen een methode en een benadering	44
2.2.2 Basisaannames	45
2.2.3 Presentie, vakkennis en methoden	46
2.3 Waar is het uiteindelijk om te doen?	47
2.3.1 Finaliseren	47
2.3.2 Finaliseren is niet hetzelfde als doelen stellen of een missie en visie formuleren	48
2.3.3 Finaliteit als richtingwijzer	49
2.3.4 Contrapunten	50
2.3.5 Waar helpt finaliseren bij?	51
2.4 Tot slot	52

Deel 2 Methodische uitwerking van presentie

3	Presentie begint met waarnemen	57
3.1	Over waarnemen en wat daarin lastig is	57
3.2	Wat helpt om open waar te nemen?	58
3.2.1	Open waarnemen in de omgang met je cliënten	59
3.2.2	Open waarnemen in (collegiaal) beraad	61
3.2.3	Open waarnemen in (gevecht met) jezelf	63
3.3	Tot slot	68
4	Presentie draait om aansluiten	71
4.1	Aansluiten begint met naar de ander toe bewegen	72
4.1.1	Je voegen in plaats, tijd, tempo en taal	72
4.1.2	Ontschot, ongehaast, onderbreekbaar en aanklampbaar zijn	73
4.2	Aansluiten bij leefwereld, levensloop en persoon	75
4.2.1	Leefwereld	75
4.2.2	Levensloop	75
4.2.3	Persoon	76
4.3	Aansluiten verder gespecificeerd	77
4.3.1	Aansluiten bij de redelijkheid van de ander	78
4.3.2	Aansluiten bij iemands vraag	79
4.3.3	Aansluiten bij iemands verlangen	80
4.3.4	Aansluiten bij het appel	82
4.4	Tot slot	83
5	Aansluiten bij en afstemmen op de opgaven van de ander	85
5.1	De verhouding tussen aansluiten en afstemmen	85
5.2	Opgave en respons	88
5.2.1	Wat is een opgave?	88
5.2.2	Respons van de zorggever	88
5.3	Soorten opgaven	89
5.4	De opgaven herkennen	90
5.5	Een adequate respons geven	92
5.6	Mismatch	93
5.6.1	Vier veelvoorkomende oorzaken van mismatch	94
5.6.2	Gevolgen van mismatch	96
5.7	Tot slot	97
6	Relationeel je werk sturen en inrichten	99
6.1	Laten en maken	99
6.1.1	De latende modus	99
6.1.2	Verschil met de makende modus	100
6.1.3	Laten is niet hetzelfde als niks doen	101

6.1.4	Goede redenen om te laten	102
6.1.5	Vormen van laten	103
6.1.6	Laten en maken samengevat	105
6.2	Relationeel zorg geven: de uitdrukkingshandeling	106
6.3	Werken vanuit verdunde ernst	107
6.4	'Als een vriend ...'	108
6.4.1	Beeldspraak over onvervuld verlangen	109
6.4.2	Een kritische noot	112
6.4.3	'Als een vriend' samengevat	112
6.5	Tot slot	113
7	Relationeel werken als erbij blijven	115
7.1	Lijden	116
7.2	Het onderscheid tussen lijden en leedfeit	116
7.3	Uit onmacht op afstand gaan	118
7.4	Eenzaamheid	118
7.5	Toegevoegd lijden	121
7.6	Wat kan troosten?	123
7.7	Wat vragen mensen eigenlijk?	124
7.8	Wat betekent dit voor jou als professional?	126
7.8.1	Terugkoppeling naar relationeel werken	128
7.9	Tot slot	129

Intermezzo: een uitgewerkte casus	131
--	------------

Deel 3 De betekenis van presentiebeoefening voor de professional en de organisatie

8	Praktisch wijze professionaliteit	143
8.1	Wat is praktische wijsheid?	143
8.2	Wanneer heb je praktische wijsheid nodig?	145
8.3	Aanzetten tot praktische wijsheid	146
8.4	Praktische wijsheid en de omgang met regels	148
8.4.1	Scharrelruimte nemen	148
8.4.2	Finaliseren als moreel kompas	149
8.4.3	Verantwoordelijkheid nemen	150
8.4.4	Beredeneerd afwegen	151
8.4.5	Werken vanuit deugden	155
8.5	Praktische wijsheid vraagt om een sprong	156
8.6	Tot slot	157

9	Presentie leren	159
9.1	De aard van het leren van presentie	159
9.1.1	Geen kwalificatie maar vorming	159
9.1.2	Afleren	160
9.1.3	Behouden	160
9.1.4	Leren van de praktijk	161
9.2	Aanleren	161
9.2.1	De persoonlijke factor	162
9.3	Presentie-leermiddelen	163
9.3.1	Exposure: leren door op de andere positie te gaan staan	163
9.3.2	Inquiry: leren door een onderzoekende houding aan te nemen	165
9.3.3	Case based learning: leren door nauwkeurige analyse van reële casussen en praktijken	166
9.3.4	Moreel beraadslagen: leren moreel te redeneren naar aanleiding van een casus	168
9.3.5	Lerende gemeenschappen: leren door uitwisseling met collega's	169
9.3.6	De kunst afkijken: leren door naar goede voorbeelden te kijken	171
9.3.7	Films: leren door te kijken naar beeldmateriaal	172
9.4	De organisatie faciliteert permanent leren	173
9.5	Tot slot	174
10	Presentie en kwaliteit van zorg	177
10.1	De basis van het zorgethisch model: drie pijlers	178
10.2	Wat beoogt het zorgethisch model?	181
10.3	De globale opbouw van het zorgethisch model	182
10.4	Nadere uitwerking	184
10.4.1	De invalshoek van de zorgontvanger: menselijkheid	184
10.4.2	De invalshoek van de zorggever: bekommernis	186
10.4.3	De invalshoek van de organisatie: herbergzaamheid	187
10.4.4	De invalshoek van de systemische kaders: fatsoen	189
10.5	Het geheel van het zorgethisch model	190
10.5.1	Samenhang	192
10.5.2	Begeleiding	193
10.6	Voorbeeld van een casusbespreking	193
10.6.1	Casusbespreking aan de hand van het kwaliteitsmodel	195
10.6.2	De casusbespreking samengevat	202
10.7	Waarvoor kun je het zorgethisch model gebruiken?	203
10.8	Tot slot	203

Nawoord	205
Literatuur	207
Register	210
Over de auteurs	216